

ความต้องการสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเมือง ของสถานศึกษาในเขตชุมชนเมือง

Need of Media for Promoting Agriculture of Schools in Urban Area

พัชรา เอี่ยมกิจการ สายบายใจ (Phatchara Eamkijkarn Sabaijai)¹

ทิพวรรณ ลิ้มงูร (Tippawan Limunggura)²

Received: January 2, 2019

Revised: March 5, 2019

Accepted: April 10, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการใช้สื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเมือง โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวแทนสถานศึกษาในกรุงเทพมหานครและเขตอำเภอเมืองทั่วประเทศจำนวน 400 คน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า ตัวแทนสถานศึกษาส่วนใหญ่เห็นว่าควรมีการจัดทำสื่อเพื่อส่งเสริมการเกษตรในเมืองสำหรับสถานศึกษาในเขตชุมชนเมือง ร้อยละ 98.5 สื่อควรมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมการเกษตรในเมืองสำหรับการจัดการเรียนการสอนใน

¹ หลักสูตรนิเทศศาสตร์เกษตร คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

Agricultural Communication, Faculty of Agricultural Technology, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang

² ภาควิชาพัฒนาการเกษตรและการจัดการทรัพยากร คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

Department of Agricultural Development and Resource Management, Faculty of Agricultural Technology, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang

ห้องเรียนและการจัดกิจกรรมนอกห้องเรียนควบคู่กันมากที่สุด ร้อยละ 56.5 และองค์ประกอบของกระบวนการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเมืองของสถานศึกษาในเขตชุมชนเมือง ประกอบด้วย 1) ผู้ถ่ายทอดเนื้อหา/ผู้สอนที่ใช้สื่อที่จัดทำขึ้นควรจะเป็นนักเรียนทั่วไปมากที่สุด ร้อยละ 32.5 2) ข้อมูล ประเด็น หรือเนื้อหาในสื่อที่จัดทำขึ้นควรเกี่ยวข้องกับด้านการผลิตมากที่สุด ร้อยละ 21.0 ซึ่งควรมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการปลูกพืชผักสวนครัว 3) สื่อที่ควรจัดทำเป็นสื่อสื่อกิจกรรมมากที่สุด ร้อยละ 19.0 และ 4) กลุ่มเป้าหมายของสื่อที่จัดทำขึ้นควรเป็นนักเรียนทั้งโรงเรียนมากที่สุด ร้อยละ 61.0

คำสำคัญ: สื่อ, เกษตรในเมือง, สถานศึกษา

Abstract

The objective of this study was to find need of media for promoting agriculture of schools in urban area. The questionnaire was used to collect data from 400 representative schools in urban district. Data were analyzed using descriptive statistics.

The results showed that most representative schools needed media for Promoting Agriculture of schools in urban area (98.5%). The media should have the main objective to promote urban agriculture for both the classroom management and outdoor learning activities (56.5%). Factors related to communication process of media for Promoting Agriculture of schools in urban area included 1) a person transferring knowledge/an instructor in the media who should be general students (32.5%), 2) data, issues or contents in the media that should be emphasized on production (21.0%), 3) channel or media that should be produced as activity media (19.0%), and 4) target group that should be all students in the school (61.0%).

Keywords: Media, Urban Agriculture, School

บทนำ

วิถีชีวิตของคนไทยในปัจจุบันกว่าครึ่งใช้ชีวิตและอาศัยอยู่ในเขตเมืองที่มีพื้นที่น้อยกว่าเขตชนบท ดังสถิติของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล (2561) ที่ได้ทำการรวบรวมข้อมูลประชากรของประเทศไทย พ.ศ. 2561 ไว้ว่า ประชากรในเขตเมืองมีจำนวน 33,156,000 คน และประชากรในเขตชนบทมีจำนวน 33,078,000 คน ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวได้ส่งผลให้เด็กและเยาวชนกว่าครึ่งในปัจจุบันมีวิถีชีวิตแบบคนสังคมเมืองที่ใช้เวลากับเทคโนโลยี กระแสสังคม ค่านิยม และวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จึงทำให้เด็กและเยาวชนห่างไกลจากเกษตรกรรม สิ่งแวดล้อม และการพึ่งพาตนเองขั้นพื้นฐานในด้านการเกษตร อาทิ การปลูกและดูแลรักษาผักและผลไม้เพื่อการบริโภค การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากผักและผลไม้ที่ปลูกได้เพื่อการบริโภคในครัวเรือน และอื่น ๆ โดยการเรียนรู้ด้านการเกษตรของเด็กและเยาวชนในยุคปัจจุบันจึงเกิดขึ้นบนโลกของเทคโนโลยีที่เด็กได้ฝึกปฏิบัติผ่านสื่อ เช่น การเรียนรู้การปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์จากเกม Hay Day เกม Farm Ville เกม Farm Frenzy หรือเกมอื่น ๆ อีกมากมาย การเรียนรู้การปลูกกระบอกเพชรในแอปพลิเคชัน plant nanny การเลี้ยงสัตว์เลี้ยงอิลีกทรอนิกส์หรือทามาถือตจแทนการเลี้ยงสัตว์ในชีวิตจริง การเรียนรู้การปลูกข้าวผ่านยูทูปหรือเว็บไซต์ เป็นต้น ซึ่งสถานการณ์ของเด็กในสังคมเมืองที่มีการเรียนรู้ด้านการเกษตรผ่านเทคโนโลยีต่าง ๆ ได้สอดคล้องกับการเรียนรู้ในมิติอื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็กและเยาวชน ดังคำกล่าวของอุษา บิ๊กกินส์ (2552) ที่ว่า เด็กเมืองกรุงติดสื่อออนไลน์และอยู่ในโลกชุมชนเสมือนจริง โดยเด็กส่วนใหญ่ใช้เวลาอยู่หน้าจอคอมพิวเตอร์วันละหลายชั่วโมงโดยไม่ทำกิจกรรมอื่น ๆ จึงขาดปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ในโลกแห่งความเป็นจริง ทำให้เกิดพัฒนาการที่ต่างกันระหว่างสองสังคม คือสังคมออนไลน์ที่อาจเป็นคนเก่งกาจรอบรู้ และมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับคนอื่น ๆ แต่ในโลกความเป็นจริงกลับมีพัฒนาการด้านต่าง ๆ ที่ล่าช้า ซึ่งสถานการณ์ดังกล่าวจะส่งผลกระทบต่อเด็ก ทั้งในด้านสุขภาพทางกายและสติปัญญาที่ไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมกับช่วงวัย เด็กบางคนขาดโอกาสในการใกล้ชิดธรรมชาติ วิ่งเล่นกลางแจ้ง ขุดดินปลูกพืชผัก โดยพ่อแม่ใช้สื่อในการเลี้ยงลูกผ่านการดูวิดีโอ ดูการ์ตูน หรือเล่นไอแพดเพื่อความสะดวกในการดูแล จึงมีโอกาสนในการเคลื่อนไหวร่างกายน้อยทำให้กลายเป็นเด็กที่พัฒนาการล่าช้า ไม่ชอบออกกำลังกาย ไม่ชอบทำ

กิจกรรมกลางแจ้ง ไม่มีทักษะการสื่อสารและปรับตัวกับผู้อื่น ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญ ในอนาคต นอกจากนั้นการติดสื่อของเด็กและเยาวชนในเขตเมืองยังส่งผลต่อการพัฒนา ทางสติปัญญา ดังที่อัมพร เบญจพลพิทักษ์ (2559) ผู้อำนวยการสถาบันราชานุกูล กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ยังได้กล่าวถึงสถานการณ์ระดับไอคิวของเด็ก ในเขตเมืองที่มีระดับสูงกว่า 100 แต่ระดับการพัฒนาการของไอคิวกลับหยุดนิ่ง ซึ่งมี สาเหตุมาจากการใช้แท็บเล็ตและสมาร์ทโฟนมากเกินไป จึงทำให้เด็กและเยาวชน ขาดพัฒนาการด้านความคิด ซึ่งปัจจัยหนึ่งมาจากความเข้าใจผิดของผู้ปกครองที่คิดว่า อุปกรณ์เหล่านี้จะช่วยเพิ่มความฉลาดให้กับเด็ก จึงปล่อยให้เด็กให้จมอยู่กับอุปกรณ์ เหล่านี้มากเกินไป จึงเป็นตัวดิ่งรั้งพัฒนาการทางด้านความคิด การเรียนรู้ การอ่าน การเขียน และรวมไปถึงการอยู่ร่วมกันในสังคม

ทั้งนี้การส่งเสริมการเกษตรในเมืองให้แก่เด็กและเยาวชนที่อาศัยในเขตชุมชนเมือง จึงมีความสำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชน ทั้งในด้านการเกษตร และการส่งเสริมพัฒนาการที่เหมาะสมกับช่วงวัยที่เด็กจะได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ (Learning by doing) ที่พวกเขาจะได้ประสบการณ์จริง และการลงมือปฏิบัติยังเป็น กระบวนการเรียนรู้ที่เด็กและเยาวชนจะได้เคลื่อนไหวร่างกาย ซึ่งจะเป็นการพัฒนา กล้ามเนื้อมัดใหญ่และกล้ามเนื้อมัดเล็ก พัฒนาสติปัญญา พัฒนาการสื่อสารและ การปรับตัวเข้ากับสังคม อีกทั้งยังเรียนรู้ถึงกระบวนการแก้ไขปัญหา รู้จักคิดและวิเคราะห์ อย่างเป็นเหตุผลตามตรรกะของวิทยาศาสตร์ (ทศนา แคมมณี, 2551) ซึ่งหาก กลุ่มเป้าหมายในการส่งเสริมการเกษตรคือเด็กและเยาวชนแล้ว พื้นที่สำหรับการจัด การเรียนรู้ในการส่งเสริมการเกษตรที่สำคัญคงหนีไม่พ้นสถานศึกษา ซึ่งเป็นอีกหนึ่ง สถานับทางสังคมที่มีความใกล้ชิดกับเด็ก ทั้งในมิติด้านเวลาที่เด็กใช้เวลาส่วนใหญ่ ถึง 5 วันต่อสัปดาห์ในพื้นที่ของโรงเรียน และมิติด้านพื้นที่โดยเฉพาะในเขตชุมชนเมือง ที่มีพื้นที่ใช้สอยอย่างจำกัด จึงเป็นโอกาสอันดีที่สถานศึกษาซึ่งมีพื้นที่กว้างขวางกว่า ที่อยู่อาศัยของเด็กและเยาวชน เช่น คอนโด บ้านเช่า ทาวน์เฮาส์ ฯลฯ จะถูกจัดเป็น แหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรที่บูรณาการการจัดการเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบ ที่สอดคล้องกันให้เกิดทั้งการเรียนการสอนด้านการเกษตรในห้องเรียนที่ผสมพลัง กับการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเกษตรนอกห้องเรียน ให้เกิดการเรียนรู้ควบคู่กันได้ อย่างมีประสิทธิภาพได้อีกด้วย

นอกจากนั้นจากโครงการบริการวิชาการ กิจกรรมบริการวิชาการแก่ชุมชน เรื่องการฝึกอบรมส่งเสริมความรู้ด้านการผลิตอุปกรณ์การเกษตรโดยวัสดุเหลือใช้แก่เด็ก และเยาวชนในเขตชุมชนเมือง ในปี 2558 ยังได้สะท้อนภาพการเรียนรู้การเกษตรผ่านสื่อกิจกรรมที่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาว่าร้อยละ 87 ระบุว่า มีความรู้ด้านการเกษตรมากขึ้น และร้อยละ 78 ระบุว่า ความรู้ที่ได้รับจากสื่อกิจกรรมมีประโยชน์และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในอนาคต เช่นเดียวกับกัลยา หล้าเพชร (2556) หัวหน้าโครงการนำร่องอาหารปลอดภัยฯ โรงเรียนวัดลาดบัวขาว สำนักงานเขตสะพานสูง ยังได้กล่าวถึงผลการดำเนินกิจกรรมนักโภชนาการน้อยที่เปิดพื้นที่โรงเรียนเป็นพื้นที่เรียนรู้ด้านการเกษตรผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การประกวดทำสลัดผัก การพูดเสียงตามสายเชิญชวนให้เห็นคุณค่าของผักผลไม้ กิจกรรมมอบตรวจสอบการประกอบอาหารภายในโรงเรียน กิจกรรมหม้ออาหารตรวจสอบสารปนเปื้อน วัสดุและอุปกรณ์ประกอบอาหาร และอื่น ๆ ซึ่งผลจากการจัดกิจกรรมพบว่า กิจกรรมสามารถกระตุ้นให้นักเรียนรับประทานผักและผลไม้มากขึ้น รวมถึงนักเรียนรู้จักการเลือกรับประทานอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ สะอาด ปลอดภัย และเป็นประโยชน์ทำให้มีสุขภาพที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า “สื่อ” มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมการเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับธนาวัลย์ ตรีสุนธุ์ (2543) ที่ระบุว่า สื่อเป็นหัวใจสำคัญยิ่งในการดำเนินงานพัฒนาการเกษตรโดยสื่อจะสนับสนุนความสำเร็จของโครงการต่าง ๆ ในชุมชนและเพิ่มผลผลิตให้แก่เกษตรกรได้สมบูรณ์และรวดเร็วยิ่งขึ้น โดยการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรให้แก่เกษตรกรให้เกิดประโยชน์สูงสุด จะต้องทราบถึงปัญหาและความต้องการทางด้านสื่อของเกษตรกรจึงจะสามารถพัฒนาการเกษตรของไทย เช่นเดียวกับนันทยา กัลปยาศิริ (2540) ที่ได้กล่าวว่า สื่อเป็นสิ่งสำคัญในระบบของการสื่อสาร และจำเป็นในการแลกเปลี่ยนความรู้ ความเข้าใจ แนวความคิด ข่าวสาร สารสนเทศ และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่จะกระตุ้นเร่งเร้าหรือส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญของสื่อในการจัดการเรียนรู้ด้านการเกษตรของสถานศึกษาในเขตชุมชนเมือง ที่จะมียบทบาทในการส่งเสริมพัฒนาการและคุณภาพชีวิตในหลากหลายมิติให้แก่เด็กและเยาวชน โดยการพัฒนาสื่อเพื่อกระตุ้นและหนุนเสริมการเรียนรู้ด้านการเกษตรของสถานศึกษา จะต้องสอดคล้องกับความต้องการ

ของสถานศึกษา สื่อจึงจะมีบทบาทในการเป็นเครื่องมือส่งเสริมการเกษตรที่ช่วยให้เด็ก และเยาวชนในเขตชุมชนเมืองได้เรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ งานวิจัยชิ้นนี้จึงสนใจสำรวจ ความต้องการของบุคลากรในสถานศึกษาในเขตชุมชนเมือง เกี่ยวกับสื่อสำหรับการส่งเสริม การเกษตรที่จะเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการผลิตและพัฒนาสื่อที่สอดคล้องกับความต้องการ ของบุคลากรในสถานศึกษา ซึ่งจะมีคุณประโยชน์ในการใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการจัด การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเกษตรให้แก่เด็กและเยาวชนในสถานศึกษาในเขตเมืองได้ อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาความต้องการสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเมืองของสถานศึกษา ในเขตชุมชนเมือง

ขอบเขตของโครงการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาความต้องการสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเมืองของ สถานศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษา ประถมขยายโอกาส และมัธยมศึกษาที่ตั้งอยู่ใน กรุงเทพมหานครและเขตอำเภอเมืองในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ ในช่วง พ.ศ. 2560- 2561

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

ความต้องการสื่อ หมายถึง สภาวะที่บุคลากรในสถานศึกษายังขาดสื่อใน การจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเกษตรให้แก่สถานศึกษาในเขตชุมชนเมือง ที่นำไปสู่ ความต้องการในการผลิตสื่อให้ตอบสนองต่อความต้องการ อันจะนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ ด้านการเกษตรของสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสาร

การวิจัยครั้งนี้ได้ประยุกต์ใช้แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารของ David K. Berlo (1960) ที่ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของการสื่อสารว่ามี 4 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ผู้ส่งสาร (Source) สาร (Message) สื่อ (Channel) และผู้รับสาร (Receiver) โดยในการสื่อสารจะประสบความสำเร็จหรือมีประสิทธิภาพ จะขึ้นอยู่กับปัจจัยที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพของแต่ละองค์ประกอบ ได้แก่ ปัจจัยที่เกี่ยวกับผู้ส่งสารและผู้รับสาร ประกอบด้วย ทักษะในการสื่อสาร ทักษะคิด ความรู้ ระบบสังคม และวัฒนธรรม ปัจจัยที่เกี่ยวกับสารประกอบด้วย รหัส เนื้อหา การนำเสนอ และปัจจัยที่เกี่ยวกับสื่อ ประกอบด้วย การเห็น การได้ยิน การสัมผัส การได้กลิ่น และการลิ้มรส

หากพิจารณาองค์ประกอบของการสื่อสารจะเห็นได้ว่า สื่อหรือช่องทางการสื่อสารมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพของการติดต่อสื่อสาร ซึ่งผู้ส่งสารหรือบุคคลที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมการเกษตรมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความเข้าใจประเภทและคุณลักษณะของสื่ออย่างถ่องแท้ เพื่อให้เกิดการพิจารณาเลือกใช้สื่อในการส่งเสริมการเกษตรได้อย่างเหมาะสมและถูกต้อง

2. แนวคิดเกี่ยวกับสื่อในงานส่งเสริมการเกษตร

“สื่อ” เป็นอุปกรณ์ เครื่องมือ กิจกรรม หรือมนุษย์ที่ทำหน้าที่ในการถ่ายทอด บรรณ หรือสนองตอบต่อข้อมูลข่าวสารในรูปแบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับส่งเสริมการเกษตรในเรื่องนั้น ๆ เพื่อให้ข้อมูลข่าวสารที่ต้องการจะไปถึงกลุ่มเป้าหมายทางการเกษตร และสามารถที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้สูงสุด โดยกมลรัฐ อินทรทัศน์ (2553) ได้กล่าวถึงสื่อว่า เป็นเครื่องมือหรือกลไกหนึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมการเกษตรในระดับต่าง ๆ ได้แก่ สื่อเป็นเครื่องมือในการช่วยยกระดับความรู้ให้เกษตรกรได้รับรู้และนำไปปรับใช้ สื่อเป็นเครื่องมือในการส่งข้อมูลและข่าวสารเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวทางด้านการเกษตร สื่อเป็นเครื่องมือที่นักส่งเสริมการเกษตรใช้ในการแนะนำเกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ สื่อเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นและสนับสนุนศักยภาพเกษตรกรให้เพิ่มมากขึ้น สื่อเป็นเครื่องมือให้ข้อมูลแก่เกษตรกรในการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจ สื่อเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนความรู้และข่าวสารต่าง ๆ

สื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ สื่อเป็นเครื่องมือในการช่วยในการดำรงชีพของเกษตรกรให้เป็นไปตามมาตรฐาน สื่อเป็นเครื่องมือในการเปิดโลกทัศน์ทางการเกษตร สื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างแนวคิด ทักษะ ประสบการณ์ให้กับเกษตรกร สื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นอยู่และอาชีพ และสื่อเป็นเครื่องมือในการช่วยให้เกิดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจากบทบาทของสื่อในการพัฒนาการเกษตรจะเห็นได้ว่า สื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อสารที่จะทำให้สังคมเกษตรมีคุณภาพต่อไปในอนาคต โดยสื่อในงานส่งเสริมการเกษตรเพื่อการเผยแพร่ความรู้มีรูปแบบที่หลากหลาย อาทิ สื่อประเภทแผ่นป้าย สื่อประเภทภาพทั้งภาพนิ่งที่ไม่ใช้เครื่องฉายภาพนิ่งที่ใช้กับเครื่องฉาย และภาพเคลื่อนไหว สื่อประเภทสิ่งพิมพ์ สื่อมวลชน เทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อกิจกรรม และอื่น ๆ ที่ผู้ส่งเสริมการเกษตรจะต้องทำการวิเคราะห์องค์ประกอบของการสื่อสาร เพื่อให้เกิดการเลือกใช้และวางแผนการใช้สื่อได้เหมาะสมกับผู้รับสาร ผู้ส่งสาร และเนื้อหาที่จะนำไปสู่การส่งเสริมการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. แนวคิดเกี่ยวกับความต้องการสื่อ

ความต้องการของมนุษย์เป็นสิ่งที่มีความซับซ้อน ก่อให้เกิดแรงผลักดันทั้งภายในและภายนอกให้มนุษย์ปรับตัวให้ตอบสนองต่อแรงผลักดันที่เกิดขึ้น โดยวิจิตร อาวะกุล (2540 อ้างถึงใน เกศรินทร์ วิริยะอาภรณ์, 2545) ได้กล่าวถึงความหมายของความต้องการไว้ว่า ความต้องการของมนุษย์หมายถึงสภาวะที่บุคคลยังขาดหรือยังไม่มีสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และมีความต้องการที่จะมีหรือให้ได้มาซึ่งสิ่งเหล่านั้น อีกทั้งมาสโลว์ (Maslow, 1954 อ้างถึงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2547) ยังได้ตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับความต้องการของบุคคลไว้ว่า บุคคลมีความต้องการอยู่เสมอและไม่สิ้นสุด เมื่อความต้องการได้รับการตอบสนองแล้วจะเกิดความต้องการอื่น ๆ ขึ้นไม่มีวันจบสิ้น ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่ใช่จุดต่อพฤติกรรม และความต้องการของบุคคลจะเรียงลำดับชั้นความสำคัญ เมื่อความต้องการระดับต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว บุคคลจะให้ความสนใจกับความต้องการระดับสูงต่อไป โดยความต้องการของบุคคลมี 5 ชั้น ได้แก่ ความต้องการทางกายภาพ ความต้องการความปลอดภัย ความต้องการความรักและการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือ และความต้องการความสำเร็จในชีวิต

เช่นเดียวกับรุ่งนภา แจ่มรุ่งเรือง (2550) ที่กล่าวถึงความต้องการของมนุษย์ว่ามีมากมายหลากหลายสิ่งในระดับที่แตกต่างกัน ตั้งแต่ความรู้พื้นฐานทางกายภาพ อาหาร น้ำ อากาศ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และอื่น ๆ อีกมากมาย ความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุดและไม่เพียงพอ เมื่อมนุษย์ได้รับการตอบสนองในขั้นต้นแล้วก็จะเกิดความต้องการในระดับต่อไป ฉะนั้นการตอบสนองความต้องการจึงจำเป็นต้องทราบว่ามีมนุษย์ผู้นั้นขาดอะไร จึงจะสามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ผู้นั้นได้อย่างแท้จริง

ดังนั้นความต้องการสื่อในการส่งเสริมการเกษตรก็เช่นกัน จำเป็นต้องทราบว่าผู้ส่งสารและผู้รับสารมีความต้องการสื่อประเภทใด ในการส่งเสริมการเกษตรหรือมีความต้องการเรียนรู้ด้านการเกษตรผ่านสื่อประเภทใด จะได้ทำการผลิตสื่อได้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ส่งสารและผู้รับสารได้อย่างแท้จริง

วิธีการวิจัย

การศึกษาความต้องการสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเมืองของสถานศึกษาในเขตชุมชนเมือง เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) ที่ใช้แบบสอบถามในการเก็บข้อมูลความต้องการสื่อในการส่งเสริมการเกษตรของสถานศึกษาในเขตชุมชนเมืองจากบุคลากรในสถานศึกษา โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นด้านสื่อในการส่งเสริมการเกษตรของสถานศึกษาในเขตชุมชนเมือง

2. การกำหนดขนาดประชากรและกลุ่มตัวอย่างของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ประถมขยายโอกาส และมัธยมศึกษา ภายใต้สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และส่วนราชการอื่น ๆ ทั่วประเทศมีจำนวนทั้งสิ้น 39,330 แห่ง โดยเป็นสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในเขตเมือง ซึ่งประกอบด้วยเขตกรุงเทพมหานครมีจำนวน 1,445 แห่ง และสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองของจังหวัดต่าง ๆ มีจำนวน 5,345 แห่ง (สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ, 2556) ดังนั้นการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยการอ้างอิงตารางของ Taro Yamane (1967) จึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างจากผู้แทนสถานศึกษาทั้งสิ้น 400 แห่ง ที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

3. การพัฒนาเครื่องมือการวิจัย โดยใช้แบบสอบถามในประเด็นเกี่ยวกับความต้องการสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเมืองของสถานศึกษาในเขตชุมชนเมือง โดยมีประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความต้องการสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเมืองของสถานศึกษาในเขตชุมชนเมือง วัตถุประสงค์ของการใช้สื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเมืองของสถานศึกษาในเขตชุมชนเมืองที่จัดทำขึ้น และองค์ประกอบทางการสื่อสารของสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเมืองของสถานศึกษาในเขตชุมชนเมืองที่จัดทำขึ้น

4. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัยทั้งความตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 ท่าน และการทดสอบความเที่ยงของแบบสอบถาม โดยการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มประชากรจำนวน 30 แห่ง โดยมีค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาเท่ากับ .940

5. การเก็บรวบรวมข้อมูลทางไปรษณีย์จากผู้แทนสถานศึกษาที่มีความเกี่ยวข้องในการจัดการเรียนรู้ด้านการเกษตรภายในสถานศึกษาทั้งในเขตกรุงเทพมหานครและเขตอำเภอเมืองของจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศจำนวน 400 แห่ง โดยมีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage sampling) ที่แบ่งสถานศึกษาทั่วประเทศออกเป็นภูมิภาคต่าง ๆ จำนวน 6 ภูมิภาค ในแต่ละภูมิภาคจะแบ่งสถานศึกษาเป็นรายจังหวัด จากนั้นจะแบ่งสถานศึกษาเป็นสถานศึกษาในเขตอำเภอเมืองและนอกเขตอำเภอเมือง และทำการสุ่มแบบบังเอิญกับสถานศึกษาในเขตอำเภอเมืองที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

6. การวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัยจากแบบสอบถามด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลเบื้องต้นของสถานศึกษา มีรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ที่ตั้งของสถานศึกษา สถานศึกษาในเขตอำเภอเมืองที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลมาจากพื้นที่ 77 จังหวัดที่ครอบคลุมพื้นที่ 6 ภูมิภาค โดยภาคกลางมีจำนวนมากที่สุด 124 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 31.0 รองลงมา คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ มีจำนวน 104 และ 66 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 26.0 และ 16.5 ตามลำดับ

1.2 การจัดการศึกษาของสถานศึกษา สถานศึกษาในเขตอำเภอเมืองที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลมีการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา (มัธยมศึกษาปีที่ 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 6) มากที่สุด มีจำนวน 186 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 46.5 รองลงมา คือ ระดับประถมศึกษา (ประถมศึกษาปีที่ 1 - ประถมศึกษาปีที่ 6) และระดับประถมศึกษาขยายโอกาส (ประถมศึกษาปีที่ 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 3) มีจำนวน 86 และ 40 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 21.5 และ 10.0 ตามลำดับ

1.3 สังกัดของสถานศึกษา สถานศึกษาในเขตอำเภอเมืองที่ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นสถานศึกษาที่มีการดำเนินงานภายใต้สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) มากที่สุดมีจำนวน 190 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 47.5 รองลงมา คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.) มีจำนวน 108 และ 98 คิดเป็นร้อยละ 27.0 และ 24.5 ตามลำดับ

ตารางที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นของสถานศึกษา

ข้อมูลเบื้องต้นของสถานศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
1. ภูมิภาค		
ภาคเหนือ	44	11.0
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	104	26.0
ภาคตะวันออก	40	10.0
ภาคกลาง	124	31.0
ภาคตะวันตก	22	5.5
ภาคใต้	66	16.5
รวม	400	100.0
2. การจัดการศึกษา		
ระดับอนุบาล (อนุบาล 1 - อนุบาล 3)	2	0.5
ระดับอนุบาลถึงประถมศึกษา (อนุบาล 1 - ประถมศึกษาปีที่ 6)	18	4.5
ระดับอนุบาลถึงประถมศึกษาขยายโอกาส (อนุบาล 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 3)	36	9.0
ระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษา (อนุบาล 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 6)	16	4.0
ระดับประถมศึกษา (ประถมศึกษา 1 - ประถมศึกษาปีที่ 6)	86	21.5
ระดับประถมศึกษาขยายโอกาส (ประถมศึกษา 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 3)	40	10.0
ระดับประถมศึกษาถึงมัธยมศึกษา (ประถมศึกษา 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 6)	16	4.0
ระดับมัธยมศึกษา (มัธยมศึกษาปีที่ 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 6)	186	46.5
รวม	400	100.0
3. สังกัดของสถานศึกษา		
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.)	190	47.5
สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน (สช.)	98	24.5
องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.)	108	27.0
อื่น ๆ เช่น สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร	4	1.0
รวม	400	100.0

2. ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลของสถานศึกษา มีรายละเอียดต่าง ๆ ดังนี้

2.1 เพศ ผู้ให้ข้อมูลของสถานศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย โดยเพศหญิง มีจำนวน 218 คน คิดเป็นร้อยละ 54.5 และเพศชาย มีจำนวน 182 คน คิดเป็นร้อยละ 45.5 ตามลำดับ

2.2 อายุ ผู้ให้ข้อมูลของสถานศึกษาส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 31-40 ปี มีจำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 35.0 รองลงมา คือ อายุ 41-50 ปี และ 51-60 ปี มีจำนวน 116 และ 106 คน คิดเป็นร้อยละ 29.0 และ 26.5 ตามลำดับ

2.3 ระดับการศึกษา ผู้ให้ข้อมูลของสถานศึกษาส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับปริญญาตรี มีจำนวน 234 คน คิดเป็นร้อยละ 58.5 รองลงมา คือ ระดับปริญญาโท และระดับปริญญาเอก มีจำนวน 152 และ 8 คน คิดเป็นร้อยละ 38.0 และ 2.0 ตามลำดับ

2.4 ตำแหน่งในสถานศึกษา ผู้ให้ข้อมูลของสถานศึกษาส่วนใหญ่มีตำแหน่งในสถานศึกษาเป็นครูหรือผู้สอนในวิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร มีจำนวน 220 คน คิดเป็นร้อยละ 55.0 รองลงมา คือ ฝ่ายบริหารของสถานศึกษา และไม่ระบุตำแหน่งในสถานศึกษา มีจำนวน 114 และ 40 คน คิดเป็นร้อยละ 28.5 และ 10.0 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลของสถานศึกษา

ข้อมูลเบื้องต้นของผู้ให้ข้อมูลของสถานศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
ชาย	182	45.5
หญิง	218	54.5
รวม	400	100.0
2. อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	34	8.5
31-40 ปี	140	35.0
41-50 ปี	116	29.0
51-60 ปี	106	26.5
มากกว่า 60 ปี	4	1.0
รวม	400	100.0
3. ระดับการศึกษา		
ต่ำกว่าปริญญาตรี	6	1.5
ปริญญาตรี	234	58.5
ปริญญาโท	152	38.0
ปริญญาเอก	8	2.0
อื่น ๆ	-	-
รวม	400	100.0
4. ตำแหน่ง		
ฝ่ายบริหาร	114	28.5
หัวหน้าฝ่าย	20	5.0
ครู/ผู้สอนในวิชาต่าง ๆ	220	55.0
อื่น ๆ เช่น นักศึกษา/นิสิตฝึกสอน ประชาชนชุมชน	6	1.5
ไม่ระบุ	40	10.0
รวม	400	100.0

3. ความต้องการสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเมืองของสถานศึกษาในเขตชุมชนเมือง

จากการสำรวจความต้องการสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเมืองของสถานศึกษาในเขตชุมชนเมืองพบว่า สถานศึกษาในเขตชุมชนเมืองส่วนใหญ่มีความต้องการสื่อเพื่อส่งเสริมการเกษตรในเมือง โดยมีกลุ่มตัวอย่างที่เห็นสมควรให้มีการจัดทำสื่อเพื่อส่งเสริมการเกษตรในเมืองสำหรับสถานศึกษาในเขตชุมชนเมืองจำนวน 394 คน คิดเป็นร้อยละ 98.5 และไม่มีกลุ่มตัวอย่างที่คิดว่าไม่ควรมีการจัดทำสื่อ

ตารางที่ 3 ความต้องการจัดทำสื่อเพื่อส่งเสริมการเกษตรในเมืองสำหรับสถานศึกษาในเขตชุมชนเมือง

การจัดทำสื่อเพื่อส่งเสริมการเกษตร	จำนวน (คน)	ร้อยละ
สมควรมีการจัดทำสื่อ	394	98.5
ไม่สมควรมีการจัดทำสื่อ	-	-
ไม่แน่ใจ	6	1.5
รวม	400	100.0

โดยกลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นว่า การจัดทำสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเมืองของสถานศึกษาในเขตชุมชนเมือง ควรมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเกษตรในเมืองสำหรับการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนและการจัดกิจกรรมนอกห้องเรียนควบคู่กันมากที่สุด มีจำนวน 226 คน คิดเป็นร้อยละ 56.5 รองลงมา คือ เพื่อส่งเสริมการเกษตรในเมือง สำหรับการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนเท่านั้น มีจำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 27.5 และเพื่อส่งเสริมการเกษตรในเมืองสำหรับคนในชุมชน มีจำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 11.0

ตารางที่ 4 วัตถุประสงค์ของการจัดทำสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเมืองของสถานศึกษา ในเขตชุมชนเมือง

วัตถุประสงค์	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพื่อส่งเสริมการเกษตรในเมืองสำหรับการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนเท่านั้น	110	27.5
เพื่อส่งเสริมการเกษตรในเมืองสำหรับการจัดกิจกรรมนอกห้องเรียนเท่านั้น	20	5.0
เพื่อส่งเสริมการเกษตรในเมืองสำหรับการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนและการจัดกิจกรรมนอกห้องเรียนควบคู่กัน	226	56.5
เพื่อส่งเสริมการเกษตรในเมืองสำหรับคนในชุมชนอื่น ๆ	44	11.0
รวม	400	100.0

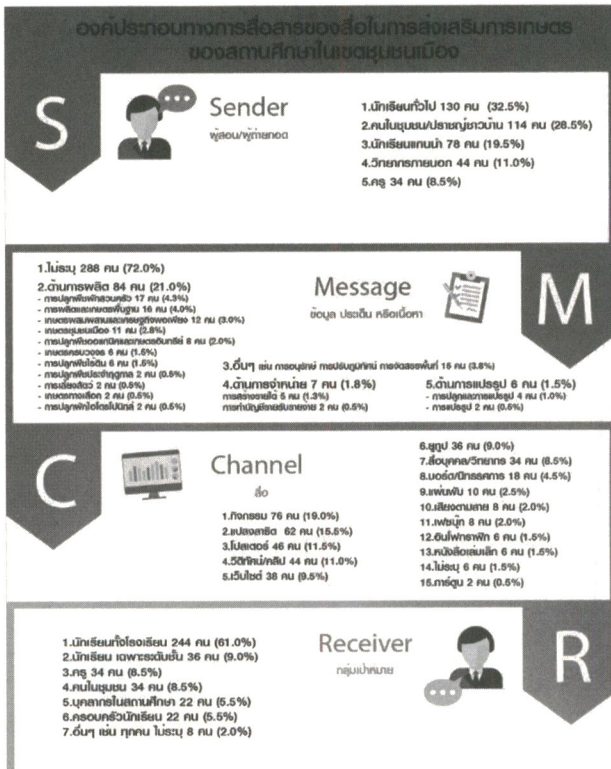
และกลุ่มตัวอย่างมีความต้องการองค์ประกอบทางการสื่อสารของสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเมืองของสถานศึกษาในเขตชุมชนเมือง ดังนี้

ผู้สอน/ผู้ถ่ายทอดที่จะใช้สื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเขตชุมชนเมือง ควรจะเป็นนักเรียนทั่วไปมากที่สุด มีจำนวน 130 คน คิดเป็นร้อยละ 32.5 รองลงมา คือ คนในชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน และนักเรียนแกนนำ จำนวน 114 และ 78 คน คิดเป็นร้อยละ 28.5 และ 19.5 ตามลำดับ

ข้อมูล ประเด็น หรือเนื้อหาในสื่อส่งเสริมการเกษตรในเขตชุมชนเมือง พบว่า มีผู้ไม่ระบุข้อมูล ประเด็น หรือเนื้อหาในสื่อที่จัดทำเพื่อการส่งเสริมการเกษตรในเขตชุมชนเมืองมากที่สุด มีจำนวน 288 คน คิดเป็นร้อยละ 72.0 รองลงมา คือ ด้านการผลิต และด้านอื่น ๆ จำนวน 84 และ 15 คน คิดเป็นร้อยละ 21.0 และ 3.8 ตามลำดับ ซึ่งหากพิจารณารายละเอียดของข้อมูล ประเด็น หรือเนื้อหาในด้านการผลิต ควรจัดทำสื่อที่มีข้อมูล ประเด็น และเนื้อหาเกี่ยวกับการปลูกพืชผักสวนครัวมากที่สุด

สื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเขตชุมชนเมืองพบว่า ควรจัดทำสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเขตชุมชนเมืองเป็นสื่อกิจกรรมมากที่สุด จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 19.0 รองลงมา คือ แพลงสาธิต และโปสเตอร์ จำนวน 62 และ 46 คน คิดเป็นร้อยละ 15.5 และ 11.5 ตามลำดับ และกลุ่มเป้าหมายหลักของสื่อในการส่งเสริม

การเกษตรในเขตชุมชนเมืองพบว่า กลุ่มเป้าหมายหลักของสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเขตชุมชนเมืองที่จัดทำขึ้นคือ นักเรียนทั้งโรงเรียนมากที่สุด จำนวน 244 คน คิดเป็นร้อยละ 61.0 รองลงมา คือ นักเรียนเฉพาะระดับชั้น มีจำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 9.0 และครูและคนในชุมชนมีจำนวนเท่ากัน คือ จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 8.5

แผนภาพที่ 1 องค์ประกอบทางการสื่อสารของสื่อในการส่งเสริมการเกษตรของสถานศึกษาในเขตชุมชนเมือง

4. ข้อเสนอแนะต่อการจัดทำสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเขตชุมชนเมือง ได้แก่ สื่อควรใช้งานง่าย กระชับ และไม่ควรรใช้ระยะเวลายาวนานในการถ่ายทอดความรู้ ผู้รับสารสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง สื่อควรสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ด้านการเกษตร สื่อควรมีรูปแบบวิดีโอ หนังสือเล่มเล็ก แผ่นพับ โปสเตอร์ และแปลงสาธิตเพื่อให้เข้าใจง่าย นอกจากนี้ควรเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเขตชุมชนเมือง

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยสามารถสรุปได้ว่า การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการสื่อ ในการส่งเสริมการเกษตรในเมืองที่สอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษาในเขตชุมชนเมือง โดยมีวิธีวิจัยเชิงปริมาณที่ใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้แทนสถานศึกษาที่มีความเกี่ยวข้องในการจัดการ เรียนรู้ด้านการเกษตรภายในสถานศึกษาทั้งกรุงเทพมหานครและเขตอำเภอเมืองของจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ จำนวน 400 แห่ง ซึ่งผลการวิจัยพบว่า

1) สถานการณ์ของความต้องการสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเมืองของสถานศึกษาในเขตชุมชนเมืองพบว่า สถานศึกษามีความต้องการสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเมืองของสถานศึกษาในเขตชุมชนเมือง โดยเห็นควรให้มีการจัดทำสื่อเพื่อส่งเสริมการเกษตรในเมืองสำหรับสถานศึกษาในเขตชุมชนเมือง มีจำนวน 394 คน คิดเป็นร้อยละ 98.5 และวัตถุประสงค์หลักของสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเขตชุมชนเมือง ที่จัดทำเพื่อส่งเสริมการเกษตรในเมืองสำหรับการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนและการจัดกิจกรรมนอกห้องเรียนควบคู่กันมากที่สุด จำนวน 226 คน คิดเป็นร้อยละ 56.5

2) องค์ประกอบทางการสื่อสารของสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเมืองของสถานศึกษาในเขตชุมชนเมืองที่จัดทำขึ้น คือ ผู้ถ่ายทอดเนื้อหา/ผู้สอนที่จะใช้สื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเขตชุมชนเมืองที่จัดทำขึ้น ควรจะเป็นนักเรียนทั่วไปมากที่สุดจำนวน 130 คน คิดเป็นร้อยละ 32.5 ข้อมูล ประเด็นหรือเนื้อหาในสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเขตชุมชนเมือง ควรเกี่ยวข้องกับด้านการผลิต จำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 21.0 ซึ่งควรมีเนื้อหาย่อยเกี่ยวกับการปลูกพืชผักสวนครัว สื่อที่ควรจัดทำเป็นสื่อกิจกรรมมากที่สุด จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 19.0 และกลุ่มเป้าหมายของสื่อที่จัดทำขึ้น ควรเป็นนักเรียนทั้งโรงเรียนมากที่สุด จำนวน 244 คน คิดเป็นร้อยละ 61.0

จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

การเสริมพลังในการส่งเสริมความรู้ด้านการเกษตรผ่านสื่อกิจกรรมในห้องเรียนผสมผสานนอกห้องเรียน ผลการวิจัยพบว่า สถานศึกษาส่วนใหญ่มีความต้องการสื่อเพื่อวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการเกษตรในเมือง สำหรับการจัดการเรียนการสอน

และการจัดกิจกรรมนอกห้องเรียนควบคู่กัน (ร้อยละ 56.5) โดยมีองค์ประกอบทางการสื่อสารของสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเมืองของสถานศึกษา ควรมีนักเรียนเป็นผู้ถ่ายทอดเนื้อหา/ผู้สอน (ร้อยละ 32.5) ข้อมูล ประเด็น หรือเนื้อหาควรเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับด้านการผลิต (ร้อยละ 21.0) โดยเฉพาะเกี่ยวกับการปลูกพืชผักสวนครัว สื่อควรมีรูปแบบเป็นสื่อกิจกรรม (ร้อยละ 19.0) และกลุ่มเป้าหมายควรเป็นนักเรียนทั้งโรงเรียน (ร้อยละ 61.0) จึงมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของมนตรี วัฒนชัย และคณะ (2555) ที่ได้ทำการศึกษานักเรียนวัย “ผักสวนครัวรั้วกินได้” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่บูรณาการการเรียนการสอนในห้องเรียนกับกิจกรรมนอกห้องเรียนควบคู่กัน และองค์ประกอบทางการสื่อสารได้มีนักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นผู้รับสารผ่านสื่อกิจกรรมที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับปลูกพืชผักสวนครัว แต่มีความแตกต่างในส่วนของผู้ส่งสารที่มีความหลากหลายมากขึ้น ทั้งครูและนักเรียนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการส่งสาร โดยหน่วยงานเรียนรู้นี้ได้ดำเนินการสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ที่มุ่งเน้นให้เกิดการจัดการเรียนการสอนที่เชื่อมโยงสู่การลงมือปฏิบัติจริงมากกว่าการบรรยายเพียงอย่างเดียว จึงทำให้เกิดการพัฒนาหน่วยงานเรียนรู้อื่น ๆ “ผักสวนครัวรั้วกินได้” ที่บูรณาการเนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้อื่น ๆ ที่หลากหลาย และสร้างทักษะกระบวนการทำงานกลุ่มที่จะนำไปสู่คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน ซึ่งผลการวิจัยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีคะแนนการทดสอบความรู้ในระดับที่น่าพอใจ มีพัฒนาการในกระบวนการทำงานกลุ่มดี และนักเรียนมีความพึงพอใจต่อหน่วยงานเรียนรู้อื่น ๆ ทั้งหมดสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (2561) ยังได้กล่าวถึงการจัดกิจกรรมด้านการเกษตรของโรงเรียนบ้านนาตม จังหวัดลำปาง ในโครงการเด็กนาตม นิยมกินผักผลไม้ ใส่ใจสุขภาพ ว่าการจัดกิจกรรมด้านการเกษตรควรมีการบูรณาการเข้ากับหลักสูตร โดยเฉพาะในวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ คณิตศาสตร์ สังคม หรือแม้แต่วิทยาศาสตร์ก็สามารถนำเด็กมาเรียนรู้วิชาเหล่านี้ร่วมกันผ่านแปลงผักได้

นอกจากนั้นการเรียนรู้อื่นในห้องเรียนที่ผสมผสานนอกห้องเรียนยังจะเป็นการเรียนรู้อื่น ๆ ควบคู่ความสนุกที่นักเรียนจะสามารถเรียนรู้และพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ผ่านสื่อกิจกรรมได้เป็นอย่างดี เช่น การพัฒนาสมองในการจดจำเนื้อหา พัฒากล้ามเนื้อ พัฒนาการคิดวิเคราะห์ และอื่น ๆ อีกมากมาย ดังที่ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2540) ได้กล่าวถึง

การเรียนรู้ผ่านการเล่นหรือวิธีการ Plearn คือ Play + learn = เพลิน ว่าเป็นวิธีการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กที่มีคุณค่ายิ่ง เพราะเป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการทำงานของสมองมากที่สุด โดยเด็กจะได้เล่นสนุกและผู้เล่นได้เรียนรู้ไปด้วย การเล่นที่สนุกทำให้เกิดความเพลิน โดยขณะที่เด็กเล่นจะมีใจจดจ่อกับสิ่งที่เล่นหรือของเล่นนั้น นั่นคือเด็กมีสติ (Awareness) รู้ว่าตนเองกำลังทำอะไรอยู่ และมีความตั้งใจ เอาใจใส่ (Attention) ต่อสิ่งที่เล่นอย่างสนุกเพลิดเพลิน ซึ่งจะนำมาซึ่งสมาธิ (Concentration) และปัญญา (Intelligence) ดังนั้นการเรียนรู้ผ่านการเล่นจึงทำให้เด็กมีความสุข เพลิดเพลินก็จะเกิดจุดเชื่อมโยงประสาทมากมาย ซึ่งจะเปลี่ยนเป็นความคิด (Thought) ความรู้สึก (Feeling) หรือการกระทำ (Action) อันจะทำให้เกิดความรู้ ยิ่งถ้าเด็กมีเวลาเล่นมาก ๆ จะทำให้สามารถแยกแยะ วิเคราะห์ สังเคราะห์ เข้าใจ และหาข้อสรุปรวบยอดได้ ดังนั้นหากนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ด้านการเกษตรที่ผสมผสานการเรียนรู้ในห้องเรียนกับกิจกรรมนอกห้องเรียนผ่านสื่อกิจกรรมของนักเรียน จึงน่าจะ ทำให้เด็กเกิดความเพลินที่มากขึ้นกว่าการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนเพียงอย่างเดียวที่เด็กอาจจะไม่ได้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ และหากจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียนเพียงอย่างเดียว ก็อาจจะทำให้ขาดเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์ต่อเด็กได้เช่นกัน ซึ่งสอดคล้องกับจิโรจน์ สุรพันธ์ (2558) ที่กล่าวถึงปิรามิดแห่งการเรียนรู้ที่ค้นพบโดยบุคลากรของ National training laboratories institute ประเทศสหรัฐอเมริกาที่พบว่า สัดส่วนการคงอยู่ของความจำที่เกิดขึ้นกับวิธีการสอนหรือการอบรม โดยวิธีการสอนแบบ passive (Passive teaching) เช่น การบรรยาย การฟัง การดูวิดีโอทัศน์ ส่งผลให้การคงอยู่ของความจำ มีค่าร้อยละ 5-30 ขณะที่การสอนแบบผู้เรียนมีส่วนร่วม (Active participatory teaching) ส่งผลให้การคงอยู่ของความจำ มีค่าร้อยละ 50-90 ซึ่งการจัดการเรียนการสอนด้านเกษตรในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว จึงเป็นวิธีการสอนแบบ passive ที่ครูบรรยายหน้าชั้นเรียนหรือการอ่าน จึงเกิดประสิทธิภาพการเรียนรู้หรือจดจำน้อยกว่าการผสมผสานกับกิจกรรมการเรียนรู้ นอกห้องเรียน ที่นักเรียนจะได้นำเนื้อหาจากกิจกรรมต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้สู่การลงมือปฏิบัติที่จะทำให้นักเรียนเกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้และจดจำมากยิ่งขึ้น

การปลูกพืชผักสวนครัวคำตอบสำหรับคนเมือง จากผลการวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่า สถานศึกษามีความต้องการสื่อที่เผยแพร่เนื้อหาเกี่ยวกับการผลิต (ร้อยละ 21.0)

โดยเฉพาะเนื้อหาเกี่ยวกับการปลูกพืชผักสวนครัว ซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการหลากหลายท่านที่กล่าวถึงการปลูกพืชผักสวนครัวว่า เป็นทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับคนเมือง อาทิ ประเสริฐศิลป์ อรรถาเมศร์ (2553) ที่ได้กล่าวถึงแปลงผักพีระมิดสวนผักแนวตั้ง ทางเลือกใหม่สำหรับคนเมืองที่สามารถตอบสนองปัญหาการขาดแคลนอาหารของคนในชุมชนเมืองในจังหวัดนครนายก ซึ่งเป็นการปลูกสวนผักกินได้ในพื้นที่ที่มีอยู่อย่างจำกัด เดชา ศิริภัทร (2554) ได้ศึกษาและส่งเสริมให้ประชาชนในเมืองปลูกพืชอายุสั้นกินได้ตลอดทั้งปี หลังจากประสบปัญหาขาดแคลนอาหารภายหลังเกิดภาวะน้ำท่วมของประชาชนที่อาศัยในคอนโดมิเนียมและทาวน์เฮาส์ในจังหวัดสุพรรณบุรี สุดารัตน์ เลิศสีทอง (2553) และปนัดดา โตเกียรติรุ่งเรือง (2552) ที่ศึกษาการปลูกผักบนดาดฟ้าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เพื่อตอบสนองปัญหาการบริโภคพืชผักในท้องตลาดที่มีคุณภาพต่ำ โดยการปลูกพืชแบบสวนกระถางเพื่อการบริโภคในครอบครัวเป็นการปรับอุณหภูมิในบ้านให้ลดลง และการใช้เวลาว่างร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวอีกด้วย เช่นเดียวกับงานวิจัยของนาถศิริ โกมลพันธุ์ (2554) วิชुरย์ เลียนจำรูญ (2554) และชุมพล บัวแย้ม (2552) ที่พบว่า หลังจากส่งเสริมการจัดสวนกินได้ค่าใช้จ่ายในครอบครัวเพื่อการซื้อหาพืชผักลดลง คนในครอบครัวมีเวลาว่างในการทำกิจกรรมร่วมกัน ผักที่ได้มีความสด สะอาด และปลอดภัยในการบริโภค นอกจากนี้สวนยังเพิ่มพื้นที่สีเขียวในชุมชนเมืองอีกด้วย และงานวิจัยของอภังค์ ปิ่นทองพันธ์ (2556) ยังได้ชี้ให้เห็นถึงประเด็นการปลูกพืชผักสวนครัวมีผลต่อความมั่นคงทางอาหาร โดยผลการวิจัยพบว่าการจัดสวนกินได้ในชุมชนจะมีส่วนช่วยลดค่าใช้จ่ายทางด้านอาหารได้ 298.70 บาท ในระยะเวลา 3 เดือน เป็นต้น ซึ่งจากงานวิจัยที่กล่าวมาได้สะท้อนให้เห็นถึงความเหมาะสมของการปลูกพืชผักสวนครัวของคนเมืองที่จะมีส่วนช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเมืองให้ดีขึ้นภายในพื้นที่จำกัด และช่วยลดปัญหาต่าง ๆ อาทิ ปัญหาความยากจนและรายจ่ายปัญหาการขาดอาหาร ปัญหาคุณภาพอาหาร ปัญหาครอบครัว ปัญหาโลกร้อน และอื่น ๆ อีกมากมาย ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชุมชนให้น่าอยู่ยิ่งขึ้นต่อไป

นอกจากนั้นการปลูกผักสวนครัวยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาเด็กและเยาวชนในมิติอื่น ๆ อีกมากมาย ดังที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (2557) ได้กล่าวถึงงานวิจัยหลากหลายชิ้นที่พบว่า การให้เด็กได้ปลูกผักจะมีส่วนช่วยในขั้นตอนต่าง ๆ อาทิ การทำให้เด็กที่ไม่ทานผักหันมาทานผักมากขึ้น โดยเฉพาะผักที่

ปลูกเองกับมือ การสร้างความสุขและความผ่อนคลาย การนำมาประกอบอาหาร
ให้นักเรียนและบุคลากรภายในโรงเรียนรับประทาน การจำหน่ายแจกจ่าย เป็นต้น

ข้อเสนอแนะการวิจัย

สถานศึกษาควรมีการจัดการเรียนการสอนในห้องเรียนและการจัดกิจกรรม
นอกห้องเรียนควบคู่กัน เพื่อให้เกิดการบูรณาการเนื้อหาในชั้นเรียนของรายวิชาต่าง ๆ
ให้สามารถเชื่อมโยงไปสู่การประยุกต์ใช้และการปฏิบัติได้จริง และนักเรียนยังเกิด
ประสบการณ์การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติที่นำไปสู่การพัฒนาในหลากหลายมิติ
และเป็นการเรียนรู้ควบคู่ความสนุกอีกด้วย

สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเขตชุมชนเมืองควรส่งเสริมให้ประชาชน
ปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อความมั่นคงทางอาหารและพัฒนาชุมชนในหลากหลายมิติ
 อาทิ การลดปัญหาความยากจน การเพิ่มเวลาคุณภาพของครอบครัวและชุมชน
การพัฒนาความรู้และทักษะทางกายและจิตใจของเด็กและเยาวชน เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยชิ้นนี้ได้รับบทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง การวิจัย
และพัฒนาสื่อในการส่งเสริมการเกษตรในเมืองของสถานศึกษาในเขตชุมชนเมือง
ภายใต้ทุนวิจัยโครงการนักวิจัยพี่เลี้ยง (Mentorship) คณะเทคโนโลยีการเกษตร
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

รายการอ้างอิง

- กมลรัฐ อินทรทัศน. (2553). การเลือกใช้สื่อเพื่อการพัฒนาการส่งเสริมการเกษตร. *ประมวลสาระชุดวิชาการสื่อสารเพื่อการส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร หน่วยที่ 8*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- กัลยา หล้าเพชร. (2556). สสส. *ผนี่ก ร.ร.-ชุมชน ขยายพื้นที่คนทำเกษตรในเมือง*. วันที่ค้นข้อมูล 16 กรกฎาคม 2561, จาก <http://www.thaihealth.or.th>
- เกศรินทร์ วิริยะอาภรณ์. (2545). *ความต้องการในการพัฒนาตนเองของข้าราชการกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, สาขาวิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จิโรจน์ สุรพันธุ์. (2558). การจัดพื้นที่การเรียนรู้. *วชิรเวชสาร*, 59(4), 29-34.
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2540). *Pleam เพลิน เล่น เรียน*. กรุงเทพฯ: วชิราวุธวิทยาลัย.
- ชุมพล บัวแยม. (2552). สวนครัวหน้าบ้าน ปลูกสุขภาพในทาวน์เฮาส์. *เกษตรกรรมธรรมชาติ*, 2552(10), 8-17.
- เดชา ศิริภัทร. (2554). การปลูกผักอินทรีย์สำหรับคนเมือง. *วารสารเกษตรกรรมธรรมชาติ*, 2554(3), 56-64.
- ทีศนา แคมมณี. (2551). *ศาสตร์การสอน*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนาวัลย์ ตรีนุสนธิ. (2543). *ปัญหาและความต้องการทางด้านสื่อของเกษตรกรในจังหวัดกระบี่*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นันทยา กัลป์ยาศิริ. (2540). *ความต้องการใช้สื่อในงานส่งเสริมการเกษตรของเกษตรกรตำบลภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นาถศิริ โกมลพันธุ์. (2554). สวนผักของชุมชนเก็บของเก่า. *สารคดี*, 28(325), 134-136.
- ปนัดดา โตเกียรติรุ่งเรือง. (2552). ปลูกผัก ปลูกชีวิต ขบวนการรักผักของคนเมือง. *เกษตรกรรมธรรมชาติ*, 2552(7), 29-34.
- ประเสริฐศิลป์ อรรถฐาเมศร์. (2553). แปลงผักพีระมิด. *วารสารเกษตรกรรมธรรมชาติ*, 2553(7), 17-19.

- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2547). *จิตวิทยาการบริหารงานบุคคล*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริม
กรุงเทพ.
- มนตรี วัตน์น้อย และคณะ. (2555). การพัฒนาหน่วยการเรียนรู้ “ฝึกสวนครัวไว้กินได้”
สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
วิทยาเขตกำแพงแสน. ใน *อนามัย ดำเนตร (บรรณาธิการ), การประชุมวิชาการ
แห่งชาติ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ครั้งที่ 9* (หน้า 2421-
2430). นครปฐม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน.
- รุ่งนภา แจ้รุ่งเรือง. (2550). *ความต้องการในการพัฒนาตนเองของบุคลากรองค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดระยอง*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น, วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น,
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. (2554). *เกษตรอินทรีย์กอบกู้โลก*. วันที่ค้นข้อมูล 11 ธันวาคม 2561,
จาก <http://www.biothai.net/node/9697>
- สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. (2561). *ประชากรของประเทศไทย
พ.ศ. 2561*. วันที่ค้นข้อมูล 7 ธันวาคม 2561, จาก [http://www.ipsr.mahidol.
ac.th/ipsrbeta/th/gazette.aspx](http://www.ipsr.mahidol.ac.th/ipsrbeta/th/gazette.aspx)
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2557). *ฝึกกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้
ของเด็ก*. วันที่ค้นข้อมูล 16 กรกฎาคม 2561, จาก [http://www.thaihealth.
or.th/Content/24835-ฝึกกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก.html](http://www.thaihealth.or.th/Content/24835-ฝึกกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก.html)
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2561, มกราคม 18). *ชวนเด็กปลูกผัก
ทางรอดโรงเรียนไม่ถูกยุบ*. *กรุงเทพธุรกิจ*. หน้า 10.
- สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ. (2556). *รายชื่อสถานศึกษา ปีการศึกษา
2556*. วันที่ค้นข้อมูล 12 พฤษภาคม 2558, จาก [http://www.mis.moe.go.th/
statistic](http://www.mis.moe.go.th/statistic).
- สุดารัตน์ เลิศสีทอง. (2553). *สวนผักแหล่งอาหารของลูก*. *สารคดี*, 28(325), 120-123.
- อัลพงษ์ ปิ่นทองพันธ์. (2556). *สวนสวยกินได้ เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางอาหาร:
กรณีศึกษาชุมชนซอยบ่อนไก่-ท่าयाง ตำบลคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัด
สงขลา*. วิทยาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

- อัมพร เบญจพลพิทักษ์. (2559). *เด็กเมืองไอคิวสูงแต่หยุดนิ่ง สัญญาณอันตรายจากโรคภัยไซเบอร์*. วันที่ค้นข้อมูล 16 กรกฎาคม 2561, จาก <https://www.posttoday.com/politic/report/452516>
- อุษา บิ๊กกินส์. (2552). การสร้างชุมชนเสมือนจริงในเกมออนไลน์กับพฤติกรรมการติดสื่อออนไลน์ของเยาวชนในเขตกรุงเทพมหานคร. *วารสารสุทธิปริทัศน์*, 23(70), 7-21.
- Berlo, D. K. (1960). *The Process of communication*. New York: Holt, Rinehart and Winston, Inc.
- Yamane, T. (1967). *Statistics, an introductory analysis*, (2nd Ed.). New York: Harper and Row.